

המשך קטעי הקריאה מהטקס:

הפרדה מההורים אילצה את הילדים לקבל על עצמם אחריות ועצמאות. החברויות והקשרים העמוקים שנוצרו בין הילדים במקומות השונים, חברויות שלעיתים היו מעין 'משפחה שנייה', עזרו לילדים לעבור את הקשיים עמם נאלצו להתמודד.

"עוד חוויה לא נשכחת הייתה לי: לפני שבוע אימא הרגישה רע מאוד והייתה זקוקה לעוגות. סיפרתי לבנות שאני אומללה, כי אין לי מה לתת לאימא. הבנות לא אמרו כלום, ובערב מצאתי על מיטתי צרור עוגות. לא יכולתי אפילו להגיד תודה, כל כך הייתי נרגשת. ואז הבנות אמרו לי שאוכל לפנות אליהן תמיד כשאצטרך משהו בשביל אימא."

"...לפעמים הגיעו אלינו ילדים שאיש לא ידע את שמם, ולא באיזה שפה הם מדברים. הילדים בכו מחוסר אונים והרגשת עזובה. אנחנו חיבקנו אותם ושימחנו אותם, ודמעותינו היו מתערבבות בדמעותיהם.

יצחק רודאשבסקי, מגטו וילנה מספר: "22.10.42 – החוג שלנו להיסטוריה פועל. אנחנו שומעים הרצאות: על המהפכה הצרפתית הגדולה ועל תקופתה. המגמה השנייה בחוג להיסטוריה, העוסקת בתולדות הגטו, פעילה אף היא..."

18.3.43 - לעיתים קרובות אני חושב לי: לכאורה בגטו – ולי חיים מלאים וגדושים פעילות רוחנית: אני לומד, אני קורא, מבקר בחוגים. הזמן רץ כל כך מהר, והעבודה כה רבה. הרצאות, מסיבות, לעיתים קרובות אני שוכח שאני בגטו..."

אבי פישר שימש כמורה ומדריך בבית הבנים הצ'כים בטרזין:

"הלימודים התקיימו בשעות הבוקר, בלי ספרים...בלי לוח. הילדים, על פי רוב, רצו ללמוד ואהבו ללמוד, דווקא אולי משום שהרגישו שהדבר נשלל מהם...הם היו מאוד עצמאיים בהשוואה לילדים בתנאים נורמליים- גם בעבודת כפיים, גם בנטילת אחריות על עצמם. הם גם היו אמיצים, אומץ ליבם בהחלט הפתיע...הם היו מוכנים לכל פעולה חברתית, תרבותית, פומבית..."

אך למרות המאמצים להשכיח מהילדים את מוראות הגטו, חוו הילדים מציאות שכללה גם אובדן, גירושים ומוות ונאלצו להתמודד עם פרידה ושילוחים אל מקום לא ידוע.

כך נכתב ב"קמרד", כתב העת של בני 13 – 14 מגטו טרזינשטט:

"טרנספורט. טרנספורט בא לפתע פתאום כמו ברק. הוא פגע בכעשרים מהנערים שלנו...אבל לא היה מה לעשות...במשך כל הבוקר ארזו הנערים שבטרנספורט את חפציהם ואנחנו עזרנו להם...הגיע יום ההתייצבות...בכל העיר שררה פאניקה 'הם כבר עולים לרכבת'...מיד היינו כולנו על רגלינו, הלכנו לעזור לחברינו עם המזוודות. כולנו הולכים לתחנת הרכבת, בכל מקום מלא אנשים...כמה מילות נחמה ועידוד, ברכת שלום אחרונה וכבר הם בתוך הקרון. אנחנו עומדים שעה קלה ומסתכלים... הערב הראשון בלי חברינו...מי יודע איפה הם?..."

רבים מאלה שנאבקו לקיים ולשמר את רוח האדם לא הצליחו לשרוד את אימות השואה, אבל אנחנו כאן כדי להמשיך את מורשתם ולהבטיח את זכרם. לנו, בני הנוער, יש את הכוח ואת היכולת להבין את רוח האדם ולהעביר את המסר לדורות הבאים – עכשיו הכול בידיים שלנו.